

НОРМАТИВНІСТЬ ТА АНОМАЛЬНІСТЬ СИНТАКСИЧНОЇ СТРУКТУРИ РЕЧЕННЯ У МОВНОМУ І МОВЛЕННЄВОМУ СТРАТАХ

Філоненко Н.Г. (Київ)

Визнання мови системою вводить сучасне мовознавство до галузі онтологічних наук, а вивчення цієї системи крізь призму людської свідомості ставить лінгвістичні студії на гносеологічний рівень.

Панівна роль синтаксичних правил сполучуваності мовних одиниць у породженні тексту зводить сучасні синтаксичні розвідки на дискурсивний, отже, мовленнєвий щабель дослідження художнього тексту. У формуванні дискурсу людина одночасно активує всі необхідні і достатні мовні системно-структурні знання та когнітивні уявлення.

Основною одиницею синтаксичного дослідження є речення. Л. В. Щерба зауважує, що перш, ніж давати визначення реченню, потрібно дослідити що в цій галузі наявне у мовній дійсності [3, с. 44]. Одним з критеріїв визначення меж речення є його закінченість й у разі з писемним мовленням пунктуаційний складник, а в усному мовленні – інтонаційна оформленість.

На мовному рівні у речення є свій кінцевий й вичерпний набір типових структурно-семантичних моделей, тобто існує певний репертуар форм і відповідних до них значень. Проте зведення синтаксичного дослідження речення до встановлення інвентарю типових моделей речень і їхніх значень у мові не виявляється раціональним, оскільки існує діалектичний розвиток мови й мовлення. Саме через мовлення здійснюється мовотворення.

Автор висловлювання поєднує мовні одиниці як за певними законами їхньої сполучуваності, так й непередбачуваним чином [2, с. 24]. Схильність автора художнього тексту до свідомого вибору аномальних дискурсивних структур визначає тон і регістр всього тексту. Якщо припустити для комплексних дискурсивних структур існування матриць-значимостей, тобто нормативних матриць, то, очевидно, можуть функціонувати й аномальні, особливі матриці, які зберігають у собі унікальні структурні характеристики, що породжують

нетривіальні смисли [1, с. 32]. Різноманітність синтаксичних форм речення дозволяє автору обирати форму з необхідним семіотичним потенціалом.

Вивчення прагматичного значення аномальних синтаксичних речень поза контекстом виявляється об'єктивно недостатнім. Л. В. Щерба констатує, що у вільній від неправильних висловлювань літературній мовленнєвій діяльності письменники навмисно уникають ляпсусів [3, с. 37]. Однак автор художніх текстів може свідомо порушувати норму задля утворення синтаксичних аномалій, які без контексту можуть втрачати свій зміст, оскільки вони відсутні в мовній свідомості адресата. Дослідження мовленнєвого страту висловлювання передбачає не тільки факт породження тексту, а й процес сприйняття, тобто розпізнавання інформації. Визначити аномалію й долучитися до авторського задуму реципієнту допомагає усвідомлення норми.

Навмисне порушення правил традиційного слововжитку не тільки допомагає авторові створити свій власний ідіолект, збагатити своє мовлення, підтвердити авторську оригінальність, а й сприяє розвитку мови і розширенню функцій одиниць мови, оскільки будь-яка синтаксична аномалія може увійти у широкий вжиток, підтримуючи діалектику мови.

Виникнення нової синтаксичної семантики у художньому дискурсі нерідко веде до її нормативної фіксації у мовній системі. Саме синтаксична семантика регулює процес розпізнавання смислового навантаження, навіть за очевидної відсутності лексично сприйнятливих одиниць та наявності тільки формальних морфологічних або синтаксичних характеристик.

Література

1. Борботько В.Г. Принципы формирования дискурса: от психолингвистики к лингвосинергетике / В.Г. Борботько. – Изд. 4-е. М.: Книжный дом «Либроком», 2011. – 288 с.
2. Соссюр Ф. де. Труды по языкознанию / Ф. де Соссюр. – М.: Прогресс, 1977. 695 с.
3. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность / Щерба Л.В. – Изд. 2-е, стереотипное. М.: Едиториал УРСС, 2004. - 432 с.